

СПЕЦИФИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА СРОЧНАТА БОРСОВА СДЕЛКА (НА ПРИМЕРА НА СОФИЙСКА СТОКОВА БОРСА АД)

Симеон Елазаров, Ваня Хаджиева
Лесотехнически университет

Борсовата търговия е бързоликвидна търговия, която се характеризира с голяма активност на участниците в нея, висока скорост на сключване на борсовите сделки и силна динамика на борсовите операции. Наред с това, тя е специфичен вид търговия, гарантиращ пълна прозрачност на процеса на търгуване, всеобща достъпност за всички желаещи да участват в него, както и постигането на реална и равновесна пазарна цена при спазването на строго регламентираните борсови правила и процедури. При борсовата търговия се гарантира 100 % прозрачност на сключваните сделки и се елиминират всякакви съмнения за корупция и нелоялна търговия. Изхождайки от предимствата, които ни дава борсовата търговия, в тази разработка ще спрем Вашето внимание върху отличителните характеристики на срочната борсова сделка, които дават възможност да се реализират на практика нейните специфични особености.

Търговската сделка има задължителни параметри, които са присъщи и на срочната борсова сделка, но при последната те имат специфичен характер. Параметрите на срочната борсова сделка, се класифицират в три големи групи, стандартизирани, типизирани и унифицирани параметри. В тези три групи, задължителните параметри на срочната борсова сделка се разпределят като следва:

Стандартизирани параметри на срочната борсова сделка са: - количество на търгуваната борсова стока, - начинът на постигане на борсовата цена, - гаранциите по сделката, стандартизирани са и самите борсови процедури.

Типизирани параметри на срочната борсова сделка са: - вид на търгуваната стока, - условия и начин на плащане, - времето на доставка, типизиран е и борсовия договор.

Унифицирани са качествените характеристики на търгуваните борсови стоки и мястото на доставката, или франкировката.

Българската практика по прилагането на световния опит в този аспект на борсовата търговия е анализиран въз основа на дейността на Софийска стокова борса АД.

Ключови думи: срочна борсова сделка, стандартизирани параметри, типизирани параметри, унифицирани параметри

Целта на тази разработка е да спре вашето внимание върху специфичните черти на срочната борсова сделка.

Всички параметри на търговската сделка, са присъщи и на борсовата, но при нея те имат по - строго регламентираните параметри, които гарантират определени предимства на контрагентите. Параметрите на борсовата сделка са цена, качество, количество, вид на търгуваната стока, място на доставка, начин на плащане, време на доставка и гаранциите, които контрагентите получават. Всеки един от изброените параметри, има своя специфика при борсовото търгуване. Параметрите на срочната борсова сделка, се класифицират в три големи групи, стандартизирани, типизирани и унифицирани параметри.

Типизираните параметри на срочната борсова сделка са: - вид на търгуваната стока, - условия и начин на плащане, - времето на доставка, типизиран е и борсовия договор.

На стоките борси се търгуват основно две групи стоки, **хранителни стоки** - пшеница, царевича, ечемик, някои от основните хранителни продукти, други земеделски суровини за хранително - вкусовата промишленост. Към групата на нехранител-

ните стоки спадат цветни и ценни метали, изходни суровини за леката промишленост, валути, енергоносители. На борсова търговия подлежат и редица съвременни **финансови инструменти**, които трудно могат да се определят като стоки, такива са акции, облигации, държавни ценни книжа и др. За борсовите стоки като цяло може да се обобщи, че това са предварително определени масови стоки, които са типизирани, не спадат към стоките със специален режим на търгуване, имат изменящо се търсене и предлагане, цена варираща във времето, ежедневно потребление и перспективи за неговото нарастване.

Времето на доставка е типизиран параметър на срочната борсова сделка. При борсовата търговия, за всички стоки има точно фиксирани месеци на доставка, които елиминират възможността, всеки търговец сам да определя удобното за него време (дата и час) за доставка, това се налага от факта, че възможността да се срещне търсене и предлагането на една и съща стока, по едно и също време е много малко. Борсовата институция въвежда фиксираните месеци на доставка, с цел улеснено постигане на борсова сделка, а от друга страна времевата типизация на борсовите стоки (месе-

ците на доставка) превръща борсовия пазар във високо концентриран пазар, което е негово основно предимство. На борсата, цените се котират само за определените месеци на доставка. На Чикагската стокова борса (една от най-големите в света) зърното се търгува с пет различни месеца на доставка годишно - март, май, юли, септември и декември. За дървения материал доставните месеци са пет в годината или всеки втори месец годишно (февруари, април, юни, август, октомври и декември). Обичайно борсовите стоки се търгуват с хоризонт¹ до 18 месеца напред, от датата на сключване на борсовата сделка. Типизираните месеци на доставка, регламентират и крайния срок за търгуване на борсовите стоки с различен месец на доставка, той изтича в края на последния ден на борсово търгуване, преди да започне месеца на доставка на съответната заявка.

Борсовата институция стриктно регламентира правното и финансовото обезпечаване на сделките. След като, двама брокери са постигнали споразумение за цената, за да бъде правно оформена тяхната сделка, те трябва да подпишат борсов договор. **Борсовият договор**, се състои от две типизирани части: постоянна и променлива част. **Постоянната част** е предварително формулирана от борсовото ръководство и е приета от всички брокери и техните клиенти. Двамата брокери, страни по сделката попълват типизиран борсов фиш², кадето отбелязват номера на контрагента си, договорената цена и количество, часа и минутата на сключване на сделката и собственоръчно се подписват. Останалата част на фиша се попълва, от помощник в комуникационното бюро на съответната брокерска къща. Двата фиша се обединяват, сравняват се с данните в регистрационната система на борсата, ако данните съвпадат следва парафирането им за достоверност, така парафираните фишове формират променливата част на борсовия договор. Контрагентите по сделката подписват и постоянната част на борсовия договор, но сделката се счита за правно оформена едва когато страните по сделката внесат **предплата**, като гаранция за

изпълнение на борсовата сделка. Размера на предплатата варира от **2 до 8 %**, от стойността на сделката, това позволява последващ контрол от страна на борсата, до финализиране на сделката. Акцентираме върху факта, че борсата е страна, с контролна функция, по борсовия договор, но не участва при формиране цената на борсовата сделка.

Стандартизирани параметри на срочната борсова сделка са: - количество на стоката, - начин на постигане на борсовата цена, - гаранциите по сделката, стандартизирани са и самите борсови процедури.

Борсовите стоки задължително се търгуват на минимални стандартизирани количества наречени **контракти**, които са специфични за различните борсови стоки и различните борсови пазари. Вместимостта на един борсов контракт се определя от два основни фактора, вместимостта на масово използваната транспортна единица и най-често използвания транспорт. Съобразяването с тези два фактора елиминира възможността за евентуално забавяне при сключване на борсовите сделки, касаещо начина на транспортиране на съответните стоки. На зърнената борса в Будапеща, зърното се търгува на контракти от по 20 тона, това е вместимостта на най-масовия железопътен товарен вагон - двуосия. На Софийска стокова борса, търгувания зърнен контракт е 15 тона, защото в България най-масовия транспорт е автомобилния, в същото време четири автомобила, попълват един четириосен железопътен вагон - зърновоз, с вместимост 60 тона. Един зърнен контракт в Лондон е равен на 100 тона, защото такава е вместимостта на трюмовете на търговските кораби с които, се превозва зърно от Великобритания.

Начина на постигане, на **борсовата цена** е друг стандартизиран параметър на борсовата сделка. При борсовото наддаване цената се формира посредством **стъпка на наддаване**. Стъпката на наддаване се определя, като процент от стойността на целия търгуван контракт, но в практиката е известна като абсолютна сума. Това улеснява, опростява и динамизира борсовото търгуване, улеснявайки ра-

1 Хоризинт - бъдещото време за което се търгува стоката, времето от момента на сключване на борсовата сделка до момента на доставка на стоката. Има борси в света, които търгуват с хоризонт до 24 месеца напред от деня на сключване на сделките.

2 борсов фиш - талон с поръчката, на които са отбелязани графи за основните параметри на борсовата сделка.

На някого изискването за минимално предплащане би се сторило излишно, но това не е така. Именно внасянето на предплата, гарантира финализирането на сделката. От друга страна именно в това се изразява и т. н. **лостов ефект** на борсовото търгуване. Лостовият ефект, това е възможността, която дава борсовото търгуване, всеки участник да контролира големи стокови обеми с минимален финансов ресурс, ако трябва да бъдем точни в размер от 2 до 8 % от общата стойност на сделката. За малкия и среден бизнес борсовия пазар е единственият пазар, които позволява при минимален финансов ресурс да се работи с големи, дори огромни стокови обеми. Тук е мястото да кажем, че борсовия правилник има специален раздел недопускащ евентуални монополни споразумения, за борсовата търговия те просто са недопустими.

ботата на брокерите.

Всички борсови процедури са стандартизирани и типизирани, като се започне от лицензирането на борсовите посредници, качеството и количеството на стоката, гаранциите по изпълнение на сделката, мястото на доставката, условията и начина на плащане, време на доставката, борсовия договор, заявките които изпълняват брокерите, цена на сделката и начин на постигането ѝ, и се приключи със парафирането на борсовия договор и проследяване на неговото изпълнение от борсовата администрация.

Унифицираните борсови параметри са два: качеството на търгуваните стоки и мястото на доставката. За борсовата търговия е характерно, че болшинството от търгуваните стоки са неналични (не произведени към момента на търгуване стоки), от което следва, че те биха могли да се търгуват единствено и само при т.н. **еталонно качество**. В случаите когато сделката завършва с реална доставка, според правилата на борсовата търговия, и по силата на сключения борсов договор се прилагат съответно **отбив (рефакция)** при по - ниско от уговореното качество на физическата доставка на реално съществуващата борсова стока и **премия (бонификация)** на борсовата цена при по - високо от уговореното качество на доставка. Можем да кажем, че тенденцията е качеството като параметър на борсовата сделка да бъде стандартизирано в световен мащаб, с малки почти незначителни изключения, което да улесни максимално световната търговия на масово търгуваните борсови стоки в световен мащаб.

При борсовото търгуване всички стоки се търгуват при т.н. **условна точка на доставка (delivery point)**, обикновено това е местонахождението на самата стокова борса, а за справедливото разпределение на транспортните разходи между контрагентите, грижа има ръководството на борсата, което разпределя транспортните разходи по специално изготвена и приета схема, отчитаща точно разстоянията от условната точка на доставка и фактическите разходи, се разпределят пропорционално на тези разстояния, за двете страни. Чрез въвеждането на условна точка на доставка се елиминират възможните недоразумения между контрагентите, защото в момента когато са заявили поръчката на своя брокер, те са приели за условна точка на доставка местонахождението на борсата.

Борсата като институция се характеризира с точно и ясно формулирани правила, които гарантират на всички участници делова, бърза, коректна и максимално улеснена работа. Борсовата търговия предоставя множество и разнообразни гаранции, по - важните от които са: строго регламентирани про-

цедури на борсовата търговия, които гарантират равнопоставеност на всички участници, постигането на реална пазарна цена, облекчен процес на търгуване в следствие от това, че при сключване на борсовите сделки не се срещат самите търговци, а техните лицензирани борсови посредници - брокерите. Спазването на борсовите правила, позволява борсовата търговия да се характеризира като достъпна (открита), прозрачна и публична процедура за постигане на реална и равновесна пазарна цена, като резултат от равнопоставената среща между търсеци и предлагачи различни стоки, пазарни субекти.

Стандартизацията, типизацията и унификацията на основните параметри на борсовата сделка, съчетани с концентрацията и специализацията на борсовата търговия, на борсовия под осигуряват материалните предпоставки и практическите възможности за невъобразимата скорост на сключване на сделките и за зашеметяващите обеми на търгуваните количества борсови стоки за единица време.

Пълна представа за борсовото търгуване, можем да получим ако проследим последователността на сключване на една срочна борсова сделка. В брокерската къща се получава заявка за покупка/продажба за пшеница например, договарят се всички параметри на желаната сделка и заявката се дава на брокера. С така получената заявка брокера отива на борсовият "пит", това е мястото където се срещат професионално подготвените борсови посредници в залата на борсата, търгуващи за сметка и по поръчка на неограничен брой външни за борсата клиенти. Всеки пит е специализиран за търгуването, на само една борсова стока. Той представлява нещо като "яма" на стъпала. Всеки брокер, влизайки в съответния пит, няма нужда да обяснява каква борсова стока ще търгува. За всички е ясно, че щом е влязъл, в пит номер 3, където се търгува жито, то той ще търгува именно него. Ако иска да търгува друга борсова стока, то той ще влезе в съответния пит, предвиден изключително за нейното търгуване. Всеки борсов посредник, обаче щом влезе в съответния пит, трябва да избере стъпалото на което да се позиционира. Този избор не е произволен, а е обвързан с доставния месец на поръчката, която брокерът е поел за изпълнение. Ако ще търгува жито, борсовият посредник трябва да избере едно от петте стъпала в пита за пшеница, всяко от което отговаря на предварително определените и известни на всички участници 5 доставни месеца в срочните сделки с тази борсова стока. По този начин брокерът индикира стоката с която ще търгува и месецът на доставката ѝ без да произнася дори една дума, респективно без да прави никакъв знак.

Ако сумираме дотук разгледаните стандарти-

зиращи, типизирани и унифицирани параметри на борсовите сделки ще се получи следната картина. Брокерът влиза в борсовата зала и заема определено място в даден пит с което е определил вида на стоката и времето на доставката ѝ. Качеството на стоката и мястото на нейната доставка не се обсъждат, тъй като те са изцяло унифицирани. Начинът на търгуването е типизиран - това е открита дискусия по точно определени правила и съгласно апробирани, предварително известни на всички участници процедури. Гаранциите също са стандартизирани и не подлежат на обсъждане - те са равни за всички. Положението с условията и начинът на плащане, както и с формата на борсовия договор е същото - те са стандартизирани и не подлежат на промяна. Така че остава дискусията да се води само по два параметъра на сделката - количеството (в контракти) и цената (в стъпки). Това именно прави възможно борсовата сделка да се сключва много бързо и много лесно. Тук не трябва да забравяме ролята на борсовите посредници, които са професионално подготвени и не само умеят да използват прецизно борсовите процедури, но и знаят всичко за търговската страна на борсовата стока, която са се специализирали да търгуват. По този начин сключването на борсовата сделка става възможно с едно мигване на окото, образно казано.

До момента в тази разработка разгледахме теоретично срочната борсова сделка, като част от борсовата търговия и предимствата които тя предоставя на своите контрагенти. За да претендираме за изчерпателност на темата, трябва да разгледаме практическата реализация на срочната борсова сделка на Софийска стокова борса. Спираме Вашето внимание на ССБ, защото тя е първата стокова борса в България създадена след 1990 год. На всички е известен факта, че в периода 1944 - 1989 година у нас борсова търговия и стокови борси нямаше. ССБ е учредена на 11 април 1991 г., а през 1992 година са създадени първите в страната шест стандартизирани контракта за фючърсни сделки. Тези контракти са за - хлебна пшеница, фуражна пшеница, фуражен ечемик, пивоварен ечемик, царевица и маслодаен слънчоглед, въведени експериментално за борсово търгуване в края на 1992 г., когато по примера на световните борси, на ССБ се създава специализиран кръг за срочна борсова търговия със стандартизирани зърнени контракти. През 1994 година се прибавя и стандартизиран контракт за търговия със зрял боб. В момента на ССБ работят два типа борсови пазари - спот и срочен. На спот борсовия пазар се търгуват стоки обособени в две групи: хранителни и нехранителни стоки (виж приложение №1). На специализираният кръг за срочна борсова търговия със

зърно право да търгуват имат брокери, които отговарят на три условия - да са придобили специална квалификация за търговия със зърно, т.н. сертификат "Б", да са получили лиценз за правото да упражняват брокерска дейност от Държавната комисия по стоковите борси и тържищата и да се акредитирани от пълноправен член на борсата. На ССБ зърното се търгува на контракти от по 15 тона, за минимални качествени параметри се приема хлебна пшеница от II-б група съгласно БДС, избора на това качество е в следствие на проучване, според което 95 % от пшеницата произвеждана в нашата страна е в тази качествена група. Борсовите правила не допускат доставка на пшеница, с по - ниско от приетото за минимално качество, известни минимални отклонения се допускат за влажността, съдържанието на примеси и други параметри, в тези случаи се прилага отбив или бонификация на цената. На ССБ работи система, която гарантира изпълнението на поетите задължения, чрез прилагането на насрещни огледални гаранции (предплата) в размер на 3 % за двете страни по сделката. ССБ котира седмични цени по утвърдените контракти, борсовите сесии се провеждат три пъти седмично - сряда и четвъртък от 14.00 часа, и петък от 10.00 часа. Контрактите са подред, както следва:

- пшеница (хлебна) - контракт №1
- пшеница (фуражна) - контракт №2
- ечемик (фуражен) - контакт №3
- ечемик (пивоварен) - контакт №4
- царевица (зърно) - контракт №5
- маслодаен (слънчоглед) - контракт №6
- зрял боб - контракт №7

За доставна точка се приема всеки лицензиран склад в България, за мерна единица при обявяване на цената е приета лева на тон. От 1994 година се търгува по така наречените "Валутно деноминирани контракти" (виж приложение №2), при които цената се определя в борсови точки за да се предпазят и двете страни по сделката от високата инфлация. Борсовите точки се преизчисляват в левове на базата на пълзяща средна стойност от 5 поредни дни от фиксинга на БНБ за официалния курс на лева спрямо щатския долар.

Борсовата сесия се ръководи от котировчик, той обявява началото и края на борсовата сесия, той е единствения който има право да бъде арбитър, само неговите обяви и решения се регистрират, неговите решения не подлежат на оспорване, не могат да бъдат отменени. Борсовата сесия се открива от котировчика, като той обявява цените на закриване от предишната сесия за всички контракти, така се определя границата за допустимото движение на цените в рамките на 3 % нагоре и надолу, през текущата сесия. Борсовата сесия протича в три

фази:

1. Първата фаза, започва с обявяване на заявката за търсене и/или предлагане на отделните стоки. Котиоровчичка оповестява стоката и всеки участник обявява своята заявка, в четири параметъра, (1) първо се обявява номера на брокера, (2) купува/продава, (3) брой контракти и (4) накрая цена за единица. Първо се обявява контракт №1 с незабавна доставка (налична стока), продължава се със същия контракт с доставка през следващия месец и така до изчерпване на всички обяви по контракта за всички предварително обявени месеци на доставка.

2. При втората фаза, поредността на търгуване се определя от желанията на отделните участници, по всяко време всеки брокер може да обяви оферта по всеки контракт, за всеки месец на доставка.

3. Трета фаза - закриване на борсовата сесия, протича при аналогична последователност на откриването. Котиоровчичкът обявява контрактите по реда на първата фаза и цената на последната, сключена за този ден, сделка за съответния контракт. Ако в тази фаза се сключи сделка то нейната цена се приема за цена на затваряне за тази борсова сесия и за цена на откриване на следващата борсова сесия. ССБ котира цени за седмица, но от пазарна гледна точка тя не спира да работи, защото (това също е специфика на борсовата търговия) цената на откриване е цената на закриване на предишната борсова сесия. В момента когато двама брокери са постигнали консенсус по цената, на борсата се счита че има сключена сделка. За да бъде правно регламентирана сделката, на ССБ се подписва стандартизиран борсов договор (виж приложение №3) и приложение към него

“Спецификация и допълнителни клаузи” (виж приложение №4). Борсовия договор се сключва между брокерите, от името и за сметка на техните клиенти след регистрирането на сделката.

Всеки брокер получава от Секретариата на борсата първия екземпляр от специален фиш за сключената сделка в която той е страна, а вторият екземпляр се предава в Клиринговата къща. По време на борсовата сесия котировчичкът си води записки по сключените сделки, сравнява ги с компютърния запис на регистрационната система и ги предава в Секретариата на борсата. При наличието на два борсови фиша подписани от двама контрагенти и запис на котировчичка, сделката се регистрира като борсова, след приключване на сесията страните по сделката подписват борсовия договор.

При възникнали недоразумения между брокерите, или между техните клиенти, случая се отнася за разрешаване от Борсовия арбитраж.

Котиоровките на цените по сключените борсови сделки се обявяват в борсовия бюлетин и се предоставят в медиите за публикуване.

През тази последователност на практика преминава сключването на една срочна борсова сделка, на пода на Софийска стокова борса.

Със съжаление трябва да отбележим, че на ССБ фючерсната търговия на този етап е в експериментален порядък, но се надяваме че съвсем скоро и у нас ще има истински работещ фючерсен пазар, които ще индикира стопанските субекти за реалното състояние на пазара, ще им помага да изготвят по - достоверни и реални програми за своето устойчиво развитие.

Приложение №1

ПРАВИЛНИК НА “СОФИЙСКА СТОКОВА БОРСА” АД

Списък на стоките търгуване на Софийска стокова борса АД по кръгове и групи

Кръг “Хранителни стоки” :

- основни хранителни суровини (брашна, захар, сол, растителни масла и др.);
- кланично месо (свинско, говеждо, телешко, пилешко и т.н.);
- трайни млечни произведения (сирена, кашкавали и т.н.);
- варива (зрял фасул, леща, ориз и т.н.);
- пюрега и концентрати;
- консервирани храни и сокове;
- подправки;
- ядки и сушени плодове;
- кафе, какао, сухо мляко;
- фуражи и фуражни смеси;

Кръг “Нехранителни стоки” :

- метали и основни метални изделия;
- химикали в т. ч. Химически торове, пластмаси, бои и лакове;
- основни строителни материали;
- дърво и хартия;
- горива и масла;
- влакна - вълна, памук и изкуствени влакна;
- основни индустриални изделия, в. т. автомобилни гуми и миещи препарати;

Кръг “Зърно” (стандартизиран и валутноденоминирани контракти):

- №1: хлебна пшеница;
- №2: фуражна пшеница;
- №3: фуражен ечемик;
- №4: пивоварен ечемик;
- №5: царевица на зърно;
- №6: черен маслодаен слънчоглед;
- №7: зрял боб;

ПРАВИЛНИК НА “СОФИЙСКА СТОКОВА БОРСА” АД

Софийска стокова борса АД

**ВАЛУТНО - ДЕНОМИНИРАН ФЮЧЕРСЕН КОНТРАКТ
ЗА ПОКУПКО - ПРОДАЖБА НА ХЛЕБНА ПШЕНИЦА****1. ПРЕДМЕТ НА КОНТРАКТА**

ПРОДАВАЧЪТ се задължава да предаде, КУПУВАЧЪТ - да приеме и заплати 15 тона хлебна пшеница с качествена характеристика по т. 3 и цена по т. 4.4 от настоящия договор.

2. СТРАНИ ПО КОНТРАКТА

2.1. ПРОДАВАЧ и КУПУВАЧ по този контракт са фирми с редовно издаден от ССБ АД и незакрит по съответния ред фиш за сключена сделка.

2.2. Софийска стокова борса АД и Клиринговата къща не са страни по настоящия договор. Взаимоотношенията им с ПРОДАВАЧА и КУПУВАЧА по повод сключване, закриване, изпълнение и неизпълнение на настоящия договор са регулират от правилниците и посочените институции и от действащите им вътрешни технологични правила.

3. КАЧЕСТВЕНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА СТОКАТА

3.1. По качество пшеницата да бъде годна за използване в производството в момента на получаване от ПРОДАВАЧА, в добро състояние, редовна, търговски добра, освободена от болести и живи вредители, съответстващо на БДС 602-87, съответстващо на втора група изкупваема. Базисни показатели се считат променени, съобразно направените корекции, определени от Комитета по стандартизация и метрология за съответната реколта, след утвърждаването от борсата.

4.1. ЦЕНА НА КОТИРАНЕ

4.1.1. Цената на котирание за всяка борсова сесия се определя в лева за тон еталонно качество, като се формира от средния курс на лева към щатския долар според фиксинга на БНБ за последните пет работни дни, включително и текущия ден и се записва с число, съдържащо три цифри след десетичната точка.

4.1.2. Минималната стъпка за промяна на цената на котирание е 0.01 точка на тон.

4.1.3. Максималната дневна промяна в цената на котирание е 3 % спрямо сетълмент цената от последната седмица. При особени случаи Съвета на директорите на ССБ АД може да променя този интервал.

4.2. КОНТРАКТНА ЦЕНА

Цената по настоящия контракт е цената, по която сделката е сключена на сесия на ССБ АД. Същата се

вписва във фиша, удостоверяващ сключената борсова сделка.

4.3. СЕТЪЛМЕНТ ЦЕНА (ЦЕНА НА ЗАКРИВАНЕ)

ПЛАЩАНЕ НА МАРЖИН (ДЕПОЗИТ), УРАВНЯВАНЕ НА ДЕПОЗИТА

4.3.1. След приключване на всяка борсова сесия ССБ АД, съобщава сетълмент цена, която е средно аритметична на всички контрактни цени, по които са сключени сделки на същата сесия.

4.3.2. Всяка страна се задължава в еднодневен срок от сключване на сделката да внесе по сметка код 920-794-00 №104-139-972-4 при Българска Пощенска банка - София на Клиринговата къща на ССБ АД маржин (депозит) в размер на 3% от сетълмент цената. Маржинът може да бъде внесен в парична стойност, депозитен сертификат, джиросан на клиринговата къща, в държавни ценни книжа или авалиран от банка или друга финансова институция, запис на заповед.

Заверката от страна на Софийска стокова борса АД на фиша става едва след депозиране на изискуемия маржин. При невнасяне в срок на изискуемия маржин, сделката се счита за нищожна.

4.3.3. Въз основа на съобщената от ССБ АД сетълмент цена, Клиринговата банка определя на всяка страна сума за уравниване. По откритите по рано позиции, маржина се преизчислява на база новата сетълмент цена. Разликата между новата и старата сетълмент цена се покрива както следва:

4.3.3.1. За продавача - старата сетълмент цена минус новата сетълмент цена. При положителна разлика сумата се добавя (превежда), а при отрицателна разлика - се изважда от наличността по сметката.

4.3.3.2. За купувача - новата сетълмент цена минус старата сетълмент цена. При положителна разлика, сумата се добавя, а при отрицателна разлика - сумата се изважда от наличността по сметката.

4.3.4. Въз основа на определената сума за уравниване Клиринговата къща се разчита по сметките на ПРОДАВАЧА и КУПУВАЧА на следващия ден след всяка борсова сесия. При необходимост от внасяне на допълнителна сума и недостатъчно внесени средства, страните следва в срок от 72 часа от получаване на съобщение от Клиринговата къща да внесат съобщената им сума. При невнасяне на сумата в посочения срок сделката се анулира, като позицията се закрива принудително.

4.4. ЦЕНА НА РЕАЛНА ДОСТАВКА (ДОСТАВНА ЦЕНА)

4.4.1. Цената на реалната доставка се формира на базата на договорената на борсата КОНТРАКТНА ЦЕНА, съобразно базисната качествена характеристика, коригирана с БОНИФИКАЦИИ или РЕФАКЦИИ при налични отклонения от базисната характеристика в рамките на допустимите граници, съгласно "Указания за търговия и съхранение на зърнени храни, маслодайни семена и варива" на МЗГАР.

5. ЗАПЛАЩАНЕ НА ДОСТАВНАТА ЦЕНА

5.1. КУПУВАЧЪТ се задължава да преведе дължимата сума по този договор при формираната доставна цена в тридневен срок от предаването на стоката по процедурата на т. 7.

5.2. Клиринговата къща възстановява на КУПУВАЧА внесенния маржин в десет дневен срок от получаване на документа за извършено плащане на доставната цена, а на ПРОДАВАЧА - в десетдневен срок от получаване на комплекта от документи по т. 7.2. за осъществено предаване на стоката. Клиринговата къща задържа възстановяването на маржина при уведомление от страна на ССБ АД за редовна претенция за неустойка до получаване на противно нареждане.

6. СРОК НА ДОСТАВКА И МЯСТО НА ПРЕДАВАНЕ

6.1. Доставката на контрактното количество следва да се извърши през контрактния доставен месец, вписан във фиша за сключената сделка, в периода от първия ден на втората седмица до последния работен ден на месеца. Конкретните доставни дни и доставният пункт се съгласуват по правилата на т.

6.2. и 6.3. от настоящия контракт.

6.2. В срок до 5 число на доставния месец КУПУВАЧЪТ и ПРОДАВАЧЪТ изпращат известие до ССБ АД, съдържащо изявление на предпочитаните периоди и място на доставка.

6.3. В срок до 10 число на месеца ССБ АД уведомява КУПУВАЧА и ПРОДАВАЧА за периода и мястото на доставка, които са задължителни и за двете страни.

6.4. Контрактната цена включва транспортните разноски до 50 км. При по - големи разстояния те се изчисляват и се поемат от страните пропорционално, ако не съществува предварително друга уговорка между тях.

6.5. Доставните месеци, по които се сключват сделки са - март, май, юли, септември и декември. Допуска

се сключване на спот сделки в месеца на търгуване.

7. НАЧИН НА ПРЕДАВАНЕ

7.1. При предаване стоката следва да бъде в добро състояние и добър търговски вид.

7.2. С предаването на стоката ПРОДАВАЧЪТ връчва на КУПУВАЧА:

- сертификат за произход на стоката (1 бр.)

- проформа фактура (1 бр.)

7.3. Предаването се осъществява чрез съставяне на двустранен протокол за предаване, съдържащ данни за предаденото количество, пълната качествена характеристика, както и актовете, удостоверяващи горното.

7.4. Окачествяването се извършва от утвърдена от Националната инспекция по зърното лаборатория, при спазване на съществуващия БДС за вземане на проба. Паралелно се изпраща и контролна проба на ССБ АД за съхранение за срок от 1 месец, след датата на доставката. При недепозирани контролни проби в ССБ АД, не се приемат възражения от Борсовия арбитраж.

7.5. Действителното количество се удостоверява двустранно чрез измерване на кантар в доставния склад. На база анализа при приемането се определя бонифицираното количество, което се вписва във фактурата. Количествената и стойностната бонификация се прави на действащите наредби за окачествяване и бонифициране.

7.6. При несъгласие от страна на КУПУВАЧА и ПРОДАВАЧА с установеното количество или качество, същият организира произнасяне от Булгарконтрола - за количеството и от арбитражна лаборатория - за качеството. Констатациите на тези органи са окончателни и се вписват в двустранния протокол за предаване.

7.7. Разноските за мерене и окачествяване се заплащат от ПРОДАВАЧА. Разноските за арбитражна лаборатория и за Булгарконтрола, се заплащат от страната, която е поискала контролна проверка. КУПУВАЧЪТ има право да поиска компенсиране на заплатените разноси при установени при контролната проверка отклонения от договореното качество и/или количество.

7.8. С предаване на стоката собствеността и рискът преминават върху КУПУВАЧА.

8. БОРСОВИ ТАКСИ

8.1. При сключване на сделка КУПУВАЧЪТ и ПРОДАВАЧЪТ заплащат на ССБ АД такса в размер, съгласно "Тарифа за цените на борсовите такси и услуги"

9. НЕПРЕОДОЛИМА СИЛА

9.1. Страните се освобождават от срока за изпълнение на задълженията си по договора, ако невъзможността да се изпълни в срок се дължи на непреодолима сила.

9.2. Страната, която се позовава на непреодолима сила е длъжна с телеграфично съобщение да уведоми другата страна за настъпване на събитието най - късно в срок от три дни от деня на настъпване на събитието.

9.3. В десет дневен срок от настъпване на събитието същата страна трябва да изпрати и писмено потвърждение на това събитие, изходящо от официален държавен орган.

9.4. Ако посочените уведомления не се изпратят по посочения начин и в посочените срокове страната не може да се ползва от освобождаване от отговорност.

9.5. По същия начин и в същите срокове, страната която се позовава на непреодолима сила, трябва да уведоми другата страна за прекратяване на събитието.

9.6. Срокът за изпълнение на задълженията по контракта с времето, през което е била налице непреодолимата сила, възпрепятствувала изпълнението им. Ако непреодолимата сила продължи повече от 30 дни, насрещната страна, която не е получила изпълнение може да прекрати изцяло или от части контракта.

10. ОТГОВОРНОСТ ЗА НЕИЗПЪЛНЕНИЕ

10.1. При установени отклонения от договорно предвидените рамки на качествената характеристика на стоката КУПУВАЧЪТ може да упражни по избор следните права:

- да поиска замяна на стоката в 5 дневен срок;

- да поиска отстраняване на несъответствието в 5 дневен срок;

- да поиска намаление (отбив) от цената;

Всички претенции се представят писмено, с копие до ССБ АД.

10.2. При несъответствия в договореното качество, засягащи част от предаваното количество КУПУВАЧЪТ може да упражни правата посочени в предхождащите точки съразмерно на това количество.

10.3. При непредаване на стоката или на част от нея в 5 дневен срок от датата на предаване, както и при неудовлетворяване на претенцията на КУПУВАЧА за замяна, отстраняване на недостатъците или отбив КУПУВАЧЪТ може да развали договора.

10.4. При отказ на КУПУВАЧА да приеме и/или предаваната му в съответствие с договора стока в 5 дневен срок от предаването ѝ ПРОДАВАЧЪТ може да развали договора.

11. САНКЦИИ

11.1. При непредаване на стоката в договорения срок, но не повече от 10 дни, ПРОДАВАЧЪТ дължи на КУПУВАЧА неустойка в размер на една десета от маржина за всеки ден закъснение, но не повече от стойността на целия маржин. Посочената неустойка се дължи и при закъснение в предаването, дължащо се на основателен отказ на КУПУВАЧА от приемане поради несъответствие с договореното качество.

11.2. При неоснователен отказ от приемане и/или заплащане на стоката КУПУВАЧЪТ дължи на ПРОДАВАЧА неустойка в размер на една десета от маржина за всеки ден закъснение, но не повече от стойността на целия маржин.

11.3. При разваляне на контракта изправната страна може да претендира към виновната страна обезщетение за вреди по реда на т. 13.2.

12. РЕАЛИЗИРАНЕ НА ОТГОВОРНОСТТА

12.1. Претенциите за неустойка следва да постъпят в ССБ АД в срок от 10 дни, считано от падежа на задължението. Претенциите постъпили след този срок не подлежат на разглеждане. Счита се, че претенцията е редовно подадена и когато е направена по факс.

12.2. Борсовия арбитраж при ССБ АД в срок от 15 дни след постъпване на претенцията за неустойка насрочва заседание с призоваване на КУПУВАЧА и ПРОДАВАЧА на което се произнася с решение по основателността на претенцията. При потвърждаването ѝ Борсовия арбитраж на ССБ АД издава нареждане на Клиринговата къща за заверяване сметката на изправната страна с дължимата неустойка от сметката на неизправната страна. В случай на отхвърляне на претенцията се издава нареждане за връщане на маржина.

12.3. Клиринговата къща при условията на вътрешните ѝ правила гарантира на страните заплащането на дължимите неустойки в случай на отказ на неизправната страна да заплати същите, както и в случай на неплатежоспособност на неизправната страна (при положение, че са изпълнени задълженията описани в т. 4.3.2.)

13. ПРЕХОДНИ РАЗПОРЕДБИ

13.1. Настоящият контракт може да се продаде от всяка от страните му на сесия на ССБ АД. С право на продажба разполага и всеки следващ притежател на контракта. Контракта може да бъде продаден неограничен брой пъти след първоначалното му сключване, но не по - късно от сесията на борсата в последната сряда на месеца предхождащ месеца на доставка. Продажба на контракта след посочения момент е недействителна.

13.2. Всички претенции и спорове, произтичащи или свързани с изпълнението, нарушаването и тълкуването на настоящия контракт се отнася до Борсовия арбитраж при ССБ АД за разрешаване.

13.3. Настоящият контракт не може да бъде изменен и допълван, нито да бъде развалян по съображения за непознаване или неизгодност на клаузи от същия.

13.4. Фишът за сключената сделка е неразделна част от този контракт.

СОФИЙСКА СТОКОВА БОРСА АД
РЕГИСТРАЦИОНЕН ФИШ
ВАЛУТНО - ДЕНОМИНИРАН ФЮЧЕРСЕН КОНТРАКТ ЗА
ПОКУПКО - ПРОДАЖБА НА ХЛЕБНА ПШЕНИЦА
№...../.....199... год.

ПРОДАВАЧ:.....

(фирмено наименование, точен адрес, телефон/факс или код)

БРОКЕР НА ПРОДАВАЧА

(име, брокерска къща)

КЛИРИНГОВ ЧЛЕН ЗА ПРОДАВАЧА

КУПУВАЧ:.....

(фирмено наименование, точен адрес, телефон/факс или код)

БРОКЕР НА КУПУВАЧА

(име, брокерска къща)

КЛИРИНГОВ ЧЛЕН ЗА КУПУВАЧА

ДОСТАВЕН МЕСЕЦ:..... година.....

КОНТРАКТНА ЦЕНА:.....

(записва се с число, съдържащо две цифри след десетичната точка)

Брой търгувани контракти:

Общите условия по настоящия контракт са утвърдени от Софийска стокова борса АД в стандартизиран валутно - деноминиран фючерсен контракт за хлебна пшеница, който е неразделна част от настоящия фиш и регламентира отношенията между ПРОДАВАЧА и КУПУВАЧА и правилата за търгуване с този контракт.

Дата.....

ПРОДАВАЧ/КУПУВАЧ

СОФИЙСКА СТОКОВА БОРСА АД

Приложение №3

ПРАВИЛНИК НА “СОФИЙСКА СТОКОВА БОРСА” АД

СОФИЙСКА СТОКОВА БОРСА АД

БОРСОВ ДОГОВОР №.....

за покупко - продажба на стоки, чрез посредничеството на членове на
“Софийска стокова борса АД”

Днес, год. в “Софийска стокова борса АД” между
.....представяван/о от брокера по договор
за посредничество/комисионен договор № от
наричан в текста ПРОДАВАЧ и.....
представяван/ от брокера по договор
за посредничество/комисионен договор №от наричан КУПУВАЧ се
сключи този договор за следното:

ПРЕДМЕТ НА ДОГОВОРА

Чл.1. ПРОДАВАЧЪТ се задължава да предаде, КУПУВАЧЪТ да приеме и заплати стоката, описана в приложената към договора спецификация.

КАЧЕСТВО, ОПАКОВКА, МАРКИРОВКА

Чл.2.1.1. Стоката следва да съответствува на посочените в спецификацията качество, вид, стандарт, асортимент, комплектност, технически показатели и други параметри и изисквания.

Чл.2.1.2. При определяне на качеството по мостри в спецификацията се определя броя им, мястото, начина и срока им на съхранение и идентифицирането им (подпечатване, подписване или пломбиране). Ако не е уговорено друго в спецификацията, мострите се предоставят от ПРОДАВАЧА безплатно, като последния има право да ги получи обратно при неизпълнение на договора по вина на КУПУВАЧА.

Чл.2.2. Опаковането, маркирането и етикирането на стоката се извършва от ПРОДАВАЧА, съгласно изискванията на БДС, отрасловите нормали или обичайните условия, доколкото в спецификацията не са уговорени специални изисквания.

ЦЕНА И УСЛОВИЯ НА ПЛАЩАНЕ

Чл.3.1. Цената на стоката е паричната сума, по която е постигнато съгласие от брокерите по време на борсова сесия на “Софийска стокова борса АД”.

Чл.3.2. В цената на стоката се включва стойността на опаковката, транспорта, данъци, акцизи и други обичайни разходи, доколкото не е уговорено друго между страните в спецификацията.

Чл.3.3. Заплащането на цената следва да се извърши в срок, условия и по начин, посочени в спецификацията. КУПУВАЧЪТ следва да заплати цената, съобразно изискванията на законните разпоредби.

ПРЕДАВАНЕ НА СТОКАТА. СОБСТВЕНОСТ. РИСК.

Чл.4.1. Предаването на стоката следва да се извърши в срок, на мястото и по начина, посочени в спецификацията. При липсата на такива уговорки или на някоя от тях, ПРОДАВАЧЪТ следва да предаде стоката на КУПУВАЧА, съобразно изискванията на законните разпоредби.

Чл.4.2. Собствеността и рискът от погиване и увреждане на стоката, ако не е уговорено друго в спецификацията, преминават от ПРОДАВАЧА върху КУПУВАЧА с предаването на стоката.

ОБЕЗПЕЧАВАНЕ НА ДОГОВОРНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ И РИСКОВИ СЪБИТИЯ

Чл.5.1.Изпълнението на всяко договорно задължение може да бъде обезпечено с предвидени в спецификацията банкови или други гаранции, залог, поръчителство и др. Сумите, условията и срокът на валидност на тези обезпечения се описват в спецификацията.

Чл.5.2. ПРОДАВАЧЪТ може да гарантира предоставянето на стоката, а КУПУВАЧЪТ може да гарантира

изплащането на цената ѝ с внасянето на депозит по сметката на Клиринговата къща на ССБ АД. При отказ за изпълнение на посочените задължения, неизправната страна губи предварително внесеният депозит, като сумата се предоставя на изправната страна.

РЕКЛАМАЦИИ

Чл.6.1. Рекламации за несъответствия в количеството и качеството на получената стока се удостоверяват с предвидените в спецификацията констативни актове. Рекламациите се отправят и уреждат по предвидения в спецификацията срок и условия, а ако такива не са предвидени - съобразно законите разпоредби.

Чл.6.2.1. Рекламации, отнасящи се до явни недостатъци следва да бъдат предявени веднага след приемането/получаването на стоката. За недостатъци на стоката, покрити от гаранционна отговорност на ПРОДАВАЧА, сроковете за предявяване на рекламациите не могат да бъдат по-дълги от гаранционния срок.

Чл.6.2.2. Скритите недостатъци на стоката, покрити от общата или гаранционната отговорност на ПРОДАВАЧА се предявяват незабавно след откриването им, но не по-късно от общия давностен срок по ЗЗД или от срокът, договорен между страните.

ПОСЛЕДИЦИ ПРИ НЕИЗПЪЛНЕНИЕ НА ДОГОВОРА

Чл.7.1. Неизпълнението на всяко договорно задължение може да бъде скрепено с неустойка, посочена в спецификацията. Размерът на неустойките може да бъде определен в глобална парична сума или в процент от нереализираната сделка.

Чл.7.2. Изправната страна може да търси обезщетение за реално претърпените вреди, непокрити от размера на уговорените неустойки.

НЕПРЕОДОЛИМА СИЛА

8.1. Страните се освобождават от срока за изпълнение на задълженията си по договора, ако невъзможността да се изпълни в срок се дължи на непреодолима сила.

8.2. Страната, която се позовава на непреодолима сила, е длъжна да уведоми другата страна за събитието в 3-дневен срок от настъпването му и да ѝ изпрати писмено потвърждение за това събитие от официален орган в 10-дневен срок от настъпването. По същия начин и в същите срокове следва да бъде отправено и съобщение за прекратяване на събитието.

8.3. Срокът за изпълнение на задълженията по договора се удължава с времето, през което е била налице непреодолимата сила, възпрепятствувала изпълнението им. Ако непреодолимата сила продължи повече от 30 дни страната, която не е получила изпълнение, може да прекрати изцяло или частично договора.

ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

Чл.9.1. Претенции, произтичащи или свързани с тълкуването, изпълнението или нарушението на настоящия договор могат да се отнасят до Борсовия арбитраж при "Софийска стокова борса" АД с подаване на писмена молба в три екземпляра, придружена с доказателства и с конкретизирани искания по основание и размер.

Чл.9.2.1. "Софийска стокова борса" АД не е страна по настоящия договор и не носи отговорност за изпълнение на договорните задължения на страните.

Чл.9.2.2. В тридневен срок от сключване на сделката страните следва да преведат по сметка 920-794-00-104-139-972-4 на "Софийска стокова борса" АД при Българска пощенска банка - София комисионно възнаграждение в размер на 0,25 % върху общата стойност на сключената сделка.

Чл.9.3. За неуредените с настоящия договор въпроси се прилага общото гражданско законодателство.

Приложение №4

ПРАВИЛНИК НА “СОФИЙСКА СТОКОВА БОРСА” АД

Приложение към договор №.....

СПЕЦИФИКАЦИЯ И ДОПЪЛНИТЕЛНИ КЛАУЗИ

Наименование на стоката	Количество	Ед. цена	Обща стойност
-------------------------	------------	----------	---------------

.....

качество:.....

място на предаване:

срок на предаване:

цена-включени разходи:

срок за плащане на цената:

начин на заплащане:

условия за заплащане предоставяне от ПРОДАВАЧА на:

- сертификат за качество.....
- сертификат за произход.....
- сертификат за ХЕИ.....
- други документи и условия.....

опаковка.....

маркировка.....

транспортен амбалаж и режим на движение.....

мостри, условия и място на съхранение.....

производител.....

дата на производство и годност.....

гаранционен срок и условия на гаранцията.....

акт, удостоверяващ предаване на стоката: (приемо-предавателен, складова бележка, превозен документ, други)

начин на установяване(измерване) на количеството/теглото.....

орган, удостоверяващ качеството на получената стока.....

норма на товарене и др. транспортни условия.....

рекламационен срок, начин на уреждане на рекламациите.....

неустойки.....

.....

декларация на ПРОДАВАЧА, че стоката е свободна от права и претенции от страна на трети лица.....

банкови и други гаранции и обезпечения за ПРОДАВАЧА и КУПУВАЧА.....

.....

 депозит.....

ДРУГИ УГОВОРКИ.....

 адрес-телекс, факс, банкова сметка на КУПУВАЧА/КОМИСИОНЕРА-КУПУВАЧА.....
адрес-
 телекс, факс, банкова сметка на КУПУВАЧА/КОМИСИОНЕРА- ПРОДАВАЧА.
 Настоящото
 приложение е неразделна част от Договора. Непопълнените точки по тази спецификация не се считат за
 уговорките по същата.

ПРОДАВАЧ:.....

КУПУВАЧ:.....

Подписал като представител
 или комисионер
 (ненужното се зачертва)

Подписал като представител
 или комисионер

(ненужното се зачертва)

ГЛАВЕН ИЗПЪЛНИТЕЛЕН ДИРЕКТОР
 НА СОФИЙСКА СТОКОВА БОРСА АД:.....

/В. Симов/

THE SPECIFIC CHARACTERISTIC OF THE PERIODIC EXCHANGE TRANSACTION (AFTER THE EXAMPLE OF THE SOFIA COMMODITY EXCHANGE)

Simeon Elazarov, Vania Hadjieva
 University of Forestry

SUMMARY

The stock exchange is a fast liquidate commerce which can be characterize with a high activity of the participants, a high speed of concluding the exchange contracts and a power dynamics of the stock operation. Like wise, it's specific type of commerce way gar ___ for the exchange contracts